

Tekst en foto's Ruud en Ina Metselaar*

Valchiavenna Deel 3

Inleiding

In Chiavenna beginnen de wegen door het Val Bregaglia en het Val di Spluga (vroeger Val San Giacomo genoemd). We komen vanuit het zuiden over de SS36 de stad binnen over de Via Roma en bij de rotonde kunnen we linksaf over de Via Carducci richting de Spluga pas of rechtsaf over de Viale Maloggia naar de Maloja pas. In deze Nieuwsbrief bespreek ik het Val Bregaglia..

Het Val Bregaglia

Piuro

Het dorpje Piuro ligt enkele km ten noordoosten van Chiavenna aan de weg naar de Maloja pas. In de 14^e eeuw woonden er een aantal aanzienlijke families die profiteerden van de ligging van het dorp aan de belangrijke handelsroute van Chiavenna over de Septimer- of Maloja-pas. Vooral in de 16^e eeuw kon men handelslieden uit Piuro op alle grote Europese markten aantreffen.

In 1613 werd het dorp overstroomd door grote watermassa's uit het riviertje Acquafreggia en in 1618 na 10 dagen ononderbroken regen, was men bang voor een nieuwe ramp. Toen op 4 september het weer opklaarde, haalde dan ook iedereen opgelucht adem. Maar bij het vallen van de avond stortte met donderend geraas een deel van de achter het dorp liggende berg Conto omlaag en bedolf in enkele minuten het hele dorp onder miljoenen kubieke meters rotsblokken en puin. Er waren tenminste 957 doden en van het dorp was niets meer over. Ook de rivier de Mera, die door het dorp stroomt, was voor een deel versperd en vormde een groot meer. Het enige gebouw dat de ramp overleefde was het palazzo Vertemate in Cortinaccio di Piuro.

In het Museo di Piuro[#] kunt u voorwerpen zien die gevonden zijn onder het puin van de lawine.

De familie Vertemate

De Milanese familie Della Porta was rond 1100 verhuisd naar Vertemate (bij Como)². In 1215 ging Ruggero als burgemeester naar Piuro, waar hij de familie 'de Vertemate' vestigde. Uit geschriften uit 1467 blijkt dat de familie toen al tot de adel behoorde – het bleken zeer succesvolle handelaars die in Piuro vele bezittingen hadden, waaronder een prachtig palazzo met tuinen. De familie had handelsbelangen in o.a. Neurenberg, Genua, Lyon, Vicenza en in Oostenrijk. De twee broers Willem en Lodewijk lieten in de tweede helft van de 16^e eeuw een tweede palazzo bouwen, even buiten het dorp, in Cortinaccio di Piuro. In 1616 schreef Giovanni Guler, gouverneur van de Grigioni hierover: “ze hebben ook dit dorp mooi gemaakt door de bouw van een elegant palazzo

¹ Verzoeken om toezending per email aan: rmetselaar@on.nl

[#] Het Museo di Piuro is geopend op zondagen van 15-17 u

² G. Gioretta, Il palazzo Vertemate Franchi, 2004

omgeven door schitterende tuinen, waarin sinaasappel- en citroenbomen, ceders en alle denkbare planten en vruchten groeien”. De beide broers overleden in 1586. Bij de ramp in september 1618 werd het eerste palazzo in Piuro weggevaagd. Er werden 9 gezinnen Vertemate Franchi en Vertemate Baio getroffen; samen met de bedienden telden ze 73 doden! Alleen drie zoons van Nicolo Vertemate: Karel, Lodewijk en Gerolamo, die als kooplieden op reis waren, ontsnapten aan de dood. De familie is het palazzo in Cortinaccio blijven bewonen tot het geslacht in 1865 uitstierf. Na wisseling van eigenaars en enkele jaren leegstand, is het nu eigendom van de gemeente Chiavenna, die het heeft opengesteld voor bezichtiging.

Een bezoek aan het palazzo Vertemate Franchi**

Het palazzo is één van de meest prestigieuze 16e-eeuwse herenhuizen uit de streek. Het gehele landgoed is omringd door een muur en na aanbellen worden we toegelaten via een poort. Naast het palazzo zien we een kerkje gewijd aan de Heilige Gekroonde Maria met in het priesterkoor de familiegraven. Dat de familie in hoog aanzien stond, wordt ook duidelijk uit het feit dat de wijding van de kerk op 3 juli 1690 werd verricht door kardinaal Carlo Ciceri. Vanaf het voorportaal van de kerk loopt een weg die het landgoed verdeelt in twee delen. Rechts vinden we een bloemen- en moestuin en een grote wijngaard. Links ligt het palazzo met bijgebouwen, waarin een oude wijnpers en een ijskelder en achter het palazzo is een Italiaanse tuin met een grote visvijver en boomgaard.

Het palazzo Vertemate

De voorkant van het palazzo toont ons een typische renaissancegevel met een strak, rechthoekig profiel. Bij binnenkomst valt het contrast met de buitenzijde van het huis onmiddellijk op: overal is het interieur uitbundig gedecoreerd. Na de entree bevinden we ons in een gang over de gehele diepte van het huis, waarvan de wanden zijn versierd met fresco's die voornamelijk figuren uit de mythologie voorstellen. Het is aardig op te merken dat de eerste figuur rechts in de gang een Hercules voorstelt, de sterke man die met zijn knots sterk lijkt op de mythologische wildeman, die we op talrijke plaatsen in deze streken tegenkomen (zie Nieuwsbrief 2-2007). Ook zijn vrijwel alle kamers in het huis versierd met fresco's op enkele na waar we schitterend houtsnijwerk vinden.

Hetzelfde geldt voor de plafonds, ook hier mooi stucwerk of houtsnijwerk. Er is ook een stua met houten lambrisering en een fraaie tegelkachel.

Helaas is van het oorspronkelijke meubilair weinig behouden. Eind 1800 werd het palazzo verwaarloosd en is er veel van de inventaris verkocht, maar de laatste eigenaars hebben veel gedaan om alles te herstellen. Een bezoek aan het palazzo is dan ook zeer de moeite waard[#].

Stijlkamer in palazzo Vertemate Franchi

Bewerking van pietra ollare

Bij de wandeling door Chiavenna kwamen we ook ‘La Caurga’ tegen, de groeve waar sinds de tijd van de Romeinen de ‘pietra ollare’ (speksteen) werd gewonnen Deze zachte steen werd in het Valchiavenna en Valtellina gebruikt voor de vervaardiging van potten en pannen en voor diverse architectonische elementen. Zo vinden we alleen al in Chiavenna het portaal van de kerk S. Maria, de fonteynen op het Piazza del Canton, Piazza Crollanza en Piazza S. Pietro en de schitterende doopvont uit 1156 in de kerk van S. Lorenzo. Wie geïnteresseerd is om het bewerken van dit materiaal van dichtbij te zien, kan ik een bezoek aan de werkplaats van Roberto Lucchinetti in de Via della Chiesa aanbevelen. Als u in Piuro de weg naar de Maloja iets verder vervolgt ziet u rechts een brug over de Mera die naar een pleintje bij de kerk leidt. U vindt de werkplaats, wanneer u met het gezicht naar de kerk staat, in het korte straatje links van de kerk. Het bezoek is geheel

[#] Van maart tot oktober dagelijks, behalve woensdags van 10-12 u en 14-17 u geopend, rondleidingen beginnen op het hele uur

vrijblijvend, Lucchinetti zal u graag rondleiden en U kunt er ook aardig bewerkte potjes en wandversieringen kopen.

*Kookpotten gemaakt van
pietra ollare*

De watervallen van de Acquafraggia

Het dorp is vooral bekend door de watervallen van het riviertje Acquafraggia. De rivier ontspringt op 3050 meter hoogte op de berg Lago achter het dorp, stroomt op 2043 m door een meertje en stort dan met twee watervallen omlaag in de Mera. Toen Leonardo da Vinci hier aan het eind van de 15^e eeuw rondliep, beschreef hij al de “belle chadute d’aqua“ (de prachtige watervallen) in zijn boek ‘Codice Atlantico’. Uiteraard zijn er diverse wandelpaden in het park rond de watervallen, dat sinds 1984 een beschermd natuurgebied is. De beste route om de watervallen goed te zien is de panoramische route die hieronder kort is aangeduid.

Rondwandeling over het Sentiero panoramico dell’Acquafraggia

In Borgonuovo is er bij de waterval een betaalde parkeerplaats. Als u echter een klein stukje teruggaat naar de kerk dan vindt u daar een gratis parkeermogelijkheid. Van de autoweg nemen we de dijk langs de rivier tot we die kunnen oversteken naar de oostkant. Neem het voetpad over de dijk naar de waterval. Ga na de waterval naar rechts naar de huizen van Sarlone (450 m), waar een richtingbord staat. Hier is een splitsing: naar rechts gaat het voetpad naar Savogno (een stevige klim over 2886 traptreden), naar links het ‘sentiero panoramico’. De route is op verschillende punten aangegeven door rood-wit- rode merktekens. Een goede conditie is wel vereist, hoewel het hoogteverschil slechts 200 m bedraagt.

Een goede beschrijving van deze en nog vele andere wandelroutes is te vinden op internet.

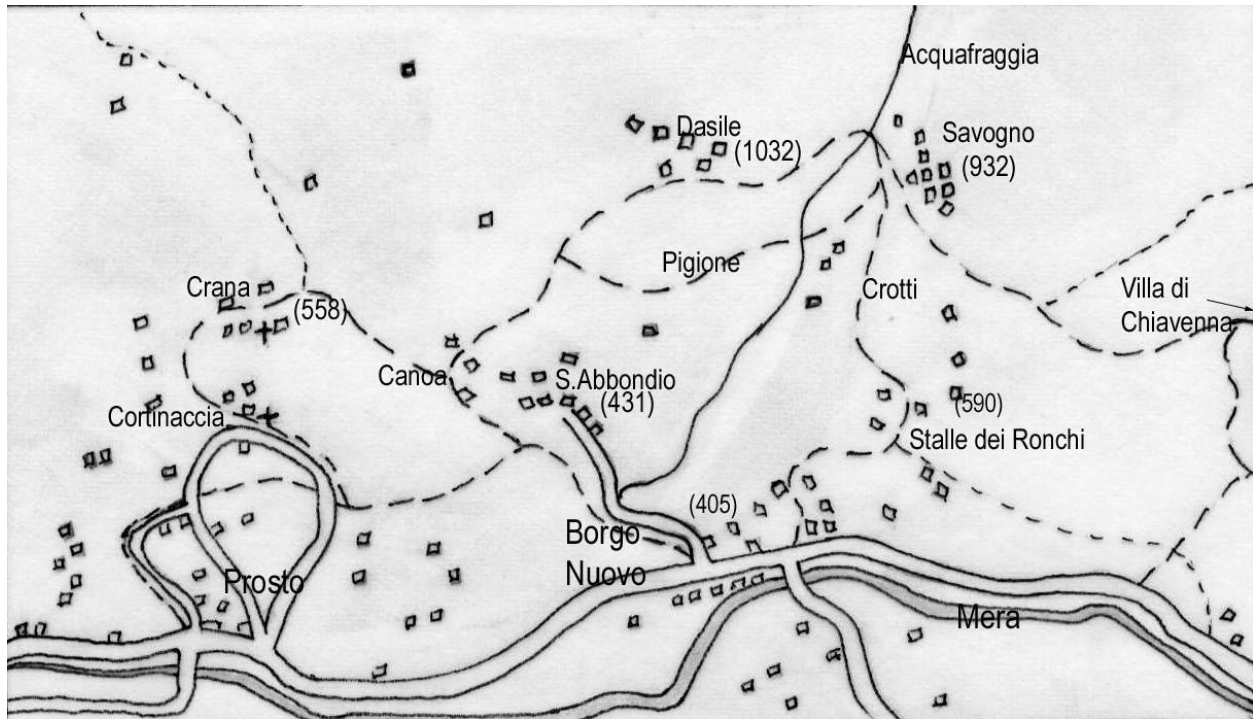
Bergdorpen in de omgeving

Cranna

In Prosto (380 m) is links een afslag richting Cortinaccio (430 m). Uit dit dorp voert een voetpad omhoog naar het terras van Crana op 558 m hoogte. Van hier af heeft men een prachtig uitzicht

over het Val Bregaglia en Chiavenna. Vanuit Cranna zien we ook de tuinen van het eronder liggende Palazzo Vertemate Franchi. In de zomermaanden zien we op de meeste huizen balkonbakken met geraniums en is het de moeite waard even door de smalle straatjes te slenteren. In het kerkje van San Cristoforo is een fraai ingelegd ancoon en enkele schilderijen.

Kaart van de omgeving van Piuro

Dasile

Onder aan de steile rotshelling van het dorp valt het riviertje met een waterval ver omlaag. Er is een brug waarover een voetpad in westelijke richting omhoogloopt naar de contrade Dasile (ca. half uur lopen) op 1032 m. Hier ligt het kerkje van Johannes de Doper, opgericht in 1689 met behulp van emigranten uit Venetië, en gelegen op een plaats met een schitterend uitzicht.

Een alternatieve wandelroute naar Savogno begint in S. Abbondio en gaat via Cànua over het voetpad van Pigione omhoog. De derde route begint in Villa di Chiavenna (crotti di Motta).

Savogno

Voorbij Prosto kunnen we in Borgonuovo te voet naar het dorpje Savogno lopen, gelegen op 932 m hoogte. Tot de jaren '60 was het permanent bewoond, maar nu komt men er alleen 's zomers. Er zijn meerdere wandelroutes beschikbaar. De eerste gaat over een trapvormig pad dat eerst een stuk langs het riviertje loopt. Het leidt langs vele baite en komt op 600 m hoogte bij de kloof van waaruit de Acqua Fraggia omlaag stort. We komen daar langs de stallen van Ronchi, typisch voor deze streek met een stenen basis en de rest van hout. Onderweg ziet u ook een grote 17^e-eeuwse fontein op een plaats waar u een mooi uitzicht heeft over het dal. In een van de stallen is een zeer grote druivenpers uit de 18^e eeuw te zien. Hier vandaan werd de wijn op de rug omhoog gedragen naar de crotti van Savogno. Vanaf 800 m verandert de vegetatie, hoewel er nog veel kastanjes groeien, verschijnen er nu meer lariksen, sparren en berken. Als u zo'n 2000 treden heeft

beklimmen, bereikt u Savogno op 932 m hoogte, met het kerkje van S. Bernardino uit 1465. Hier heeft men een schitterend panorama. De klokkentoren uit 1485 is een van de weinigen in het Valchiavenna waarvan de oorspronkelijke structuur bewaard is gebleven. Aan de voet van de kerk het parochiehuis met 16^e-eeuwse bogen en vele rustieke huizen met houten balkons.

De watervallen van de Acquafraggia

Een legende over Savogno en Dasile

De dorpen Savogno en Asile waren tot het eind van de 19^e eeuw verdeeld door een sterke rivaliteit. Aan de basis hiervan lagen gebeurtenissen uit de trieste periode van de 17e eeuw, toen de pestepidemie woedde in het Valchiavenna. Vanuit het dal bereikte de pest ook Dasile. Hier deden zich de eerste, maar al te bekende verschijnselen voor: koorts, de beruchte builen, de eerste doden.

In het dorp brak paniek uit, want niemand wist wat de oorsprong van de ziekte was en hoelang ze zou duren. Er was zelfs de kans dat iedereen in het dorp erdoor getroffen zou worden. Men nam daarom het volgende besluit: Twee jonge mannen werden aangewezen en kregen opdracht het dorp te verlaten en naar de alp Corbia te gaan, waar ze geheel geïsoleerd van de

anderen zouden leven. Iedereen kreeg het verbod om ze te benaderen. In het ergste geval zouden alleen deze twee overleven en zouden ze tenminste de veestapel kunnen redden. De twee mannen, verbijsterd en bezorgd, verlieten daarop het dorp. Ze hadden de opdracht gekregen om regelmatig met grote voorzichtigheid af te dalen tot aan de rotsen boven het dorp om te zien wat daar gebeurde. En dat deden ze. En wat ze zagen was beslist niet geruststellend: Ze zagen steeds minder mensen op straat tot ze op een kwade dag niemand meer buiten zagen. Ze bleven lange tijd op hun post om er zeker van te zijn dat er geen levende ziel meer was, maar er bewogen zich noch mensen noch dieren tussen de huizen van Dasile. Door paniek bevangen en uit wanhoop daalden ze af naar Savogno, het tweelingdorp dat iets lager, aan de overkant van het dal lag. Toen ze echter bij de brug kwamen die de beide kanten van het dal verbond, vonden ze die aan de kant van Savogno verwoest. Ze begrepen dat de inwoners van dat dorp niet alleen geen hulp hadden geboden aan die van Asile, maar ook de enige verbinding tussen de dorpen hadden verbroken om te verhinderen dat de pest hen bereikte. Ze waren woedend hierover. Uit wraakzucht overlegden ze hoe ze de inwoners van Savogno konden laten betalen voor het egoïstisch gedrag dat ze hadden getoond. Het duurde niet lang of ze kregen een idee. Ze hadden langs de weg een dode kat gezien en gingen

terug naar die plek, gewapend met een lange stok en met grote behoedzaamheid brachten ze het karkas zo naar de rivier en gooiden het naar de overkant. Zo kwamen de ziektekiemen, verspreid door dieren, op het gebied van Savogno en besmetten daar zowel de dieren als de bevolking zodat die op een afschuwelijke manier boetten voor hun schuld.

Soglio

Ongeveer 6 km na Piuro ligt de grens met Zwitserland. Als we nog 2 km verder rijden is er links een afslag naar het dorpje Soglio, een authentiek bergdorpje tussen dichte bossen. Het ligt op een zonnig bergterras en direct aan de afgrond staat de St. Lorenzokerk, die ook nu nog als karakteristiek symbool van het dorpje geldt.

Een wandeling over het *sentiero panoramico* dat

van Soglio naar Casaccia loopt is zeer de moeite waard. Het uitzicht naar het zuiden is werkelijk prachtig: we kijken over de Val Bondasca naar gletsjer van de Pizzo Badile (3367 m). Soglio zelf heeft aardige met stenen geplaveide steegjes en vijf palazzi uit de 16^e tot 18^e eeuw. Hiervan werd het Palazzo Salis in 1629 door ridder Babtista von Salis gebouwd en in 1876 in een logement getransformeerd. In 1998 werd het uitverkozen tot Historisch Hotel van het Jaar. De wilde en romantische tuin met zijn unieke, prachtige zomerbloemen werd in 2009 bekroond.

Bij het dorp is een parkeerplaats waar een parkeermeter staat die alleen Zwitserse franken accepteert!

Boven: Soglio dorpsaanzicht; rechts: de gletsjer van de P. Cacciabella gezien van het Sentiero Panoramico

Als u in de vakantietijd de files voor de Gotthardtunnel wil vermijden is de weg over de Malojapas en Julierpas een aanbevolen route.

